

He Muka

He Pitopito Kōrero nā Te Taura Whiri i te Reo Māori

Putanga 14 (1)

Kōanga 2001

Kei Roto

<i>Te Puoro Reo Māori</i>	1
<i>Te Mātāpuna</i>	2
<i>Te Puna Reo ki Parihaka</i>	2
<i>Te Puna Reo ki Ngāi Tahu</i>	3
<i>He Whare Wānanga Reo Māori</i>	4
<i>He Kohinga</i>	
<i>Rangatahi Mā</i>	6
<i>Kāore he Utu</i>	
<i>Te Kura Reo ki Hopuhopu</i>	7
<i>Ngā Waka o Ngāti Porou</i>	8
<i>Te Piupiu me te Tūtū</i>	10
<i>Tēnei Tira Hou</i>	11
<i>Maramataka</i>	12
<i>Kupu Hou</i>	
<i>Pukatono</i>	

Te Puoro Reo Māori

Nā Quinton Hita

Ko 'Te Puoro Reo Māori' te ingoa o te taonga hei whakawhiwhi ki te rōpū ka toa i te wāhanga reo Māori o 'Pacifica Beats.' He takoha nā Te Taura Whiri i te Reo Māori rāua ko Te Māngai Pāho i tēnei tau, hei whakanui i tēnei wāhanga hou o tēnei whakataetae. Ka mutu, ko au te kanohi o Te Taura Whiri i tonoa ki Kirikiriroa ki te whakawā i te reo Māori o ngā rōpū waiata Māori.

Kāhore anō ahau kia tae ki tērā wāhi i mua atu. He hōro, kotahi mano waru rau pea tāngata ka ō. Whakamiharo ana te rongo atu kua riro kē kotahi mano whitu rau tikitiki ka tū te pō nei. Ko te toenga, kihai i roa, ka riro i ngā hokohoko i te kūaha. Ehara mai rā koe Kirikiriroa! Otiia, ehara anake nō Kirikiriroa ngā kanohi whetē i taua pō, engari nō hea katoa kē o te motu nei, Māori mai, Motumotu mai, Pākehā mai. Heoi, ka ki te whare, ka tīmata ngā rōpū. Me mihi au i konei ki te rangatahi i tae ake i taua pō. Me tino mihi rawa nei. Ahakoa ko wai, ahakoa nō hea, kotahi tonu te tautoko i tēnā, i tēnā!

E mahara ake ana au, i hou mai taku whakaaro i a au e mātakitaki ana, kātahi anō ahau tangata Māori, ka kite i ngā rangatahi Māori me o ngā moutere e nohotahi ana kāore he tiroiro ki te kanohi, ki te ingoa, ki te iwi, erangi ko te kaupapa kē e tirohia ana e tēnā, e tēnā kia tutuki i runga i te aroha, i te tautoko me te rangimārie! Koia i nui ai taku mihi. Tekau mā toru ngā rōpū i taua pō, e toru i waiata Māori. Ko te tikanga, e whakawā ana au i te reo o ngā rōpū

Ko te rōpū i toa, 'Tribal Vibes' nō Rākaumangamanga.

nei. Erangi i te mutunga kihai i taea aua rōpū te wehewehe i runga i te tika o te reo - he tika katoa hoki!

Ka huri au ki te kaupapa o ngā waiata me te whakamahi o ngā kupu kia hāngai ai ki te wairua o taua kaupapa i whiriwhirihia ai mō tēnā waiata, mō tēnā waiata. Mutu atu, ko Rākaumangamanga i wikitōria i tā rātou waiata mō ētahi o ō rātou hoa, tokorua, i whakamomori, ka matemate. He hāngai, he eke, he ngoto ki te whatumanawa. Ka riro 'Te Taonga Puoro Reo Māori' i tēnei rōpū—ko 'Tribal Vibes' te ingoa.

Kāti, ka mihi rā ki ngā rōpū katoa o taua pō.

*Taitamariki mā,
he tau hou kei te haere mai,
me tīmata koutou ki te whakatikatika ināianei tonu!*

Te Taura Whiri i te Reo Māori

Pouaka Poutāpeta 411

Papa 14 Investment Centre II,

Te Ara o Ballance, Te Whanga-nui-a-Tara

Waea: 64 4 471-0244

Waea-whakaahua: 64 4 471 2768

e-mēra tereo@tetaurawhiri.govt.nz

Pae tukutuku: www.tetaurawhiri.govt.nz

Te Mātāpuna – kei te pēhea te haere?

E te iwi,

Ka tae mai te tono kia tuhia he maramara kōrero mō Te Mātāpuna, ka whakaaro au ka pai tonu te whakawhāiti mai i ngā kōrero ki te hunga e ngau nei ā rātou pene i te ao i te pō e oti ai te papakupu nei i roto i ngā tau tata kei te tū. E hoa mā, nā rātou te mahi! He rā ko ngākaunui te hoa, he rā ko ngākaunui, ko pōkaikaha. Heoi, e taea ana a ngākaukore te kaupare ki rāhaki, me te tūmanako ka pēnei ā, tutuki noa te mahi. Kia paku kōrerohia te āhua o tā rātou mahi.

I runga i te whakaaro ko ngā kupu ingoa ngā kupu māmā ki te whakamāori, i timata ake te mahi i konei. E whakaaro ana anō hoki, tae rawa ake ngā kaituhi ki ngā kupumahi honokore me ōna hoa katoa, kua taunga haere ki te mahi, kua āhua mōhio me pēhea te whāwhā i ēnei. Koia rā te tūmanako, me te mōhio anō, me tohunga rawa e taea ai ētahi o ngā kupu te whakamāori.

Nā, ka hoatu ngā manu katoa hei whakamāori mai mā tētahi kaituhi, ngā ngārara ki tētahi atu, ngā kākahi ki tētahi atu. Pērā te āhua o te toha i ngā kupu. Ko te mahi tuatahi mā te kaituhi he rapu, he rangahau, he kohikohi kōrero mō tāna kākahi kupu. Kia rite tāna i emi ai ki tāna i pai ai, kua noho a tuahangata, a tuawahine rānei, ki te āta whakaaro ki ngā kupu katoa e taea ai e ia tāna kākahi kupu te whakamāori. Me ko ngā manu, kua rapua ko ngā kupu Māori katoa mō ngā momo tae katoa, tae atu hoki ki ngā kupu mō ngā wāhanga katoa o te tinana manu. Kia oti mai tēnei, kua āta noho te kaituhi ki te tuhi whakamāoritanga me te rangahau i ngā kupu taurite. Anei tētahi tūpakonga kupu i noho mai ki te rārangi a te kaituhi whakamāori i ngā manu.

Ētahi o ngā tae:

peapeau	-	mō ngā pāpāringa me te kākahi o te kāhu.
pākā	-	mō ngā tāekaeke kei te taha whakararo o te kāhu.
kōkōwai	-	mō te tuarā me te tou o te pūrourou.
ngāraru	-	mō te tīrairaka.
pungapunga	-	mō te uma o te tīrairaka.

Ētahi o ngā kupu hei whakaahua i tētahi āhua motuhake o ētahi o ngā manu:

kōwhiwhi	-	mō ngā hūmaeko o te tīrairaka
hurahura	-	mō ngā hūmaeko o te hīoi
peho	-	mō ngā karu o te ruru
kānapanapa	-	mō te tuarā o te moho
peruperu	-	mō te pū huru mā i te korokoro o te tūi

A kātī, kua kite iho koutou ka roa tonu te kaituhi e rangahau ana i tāna kākahi kupu, kātahi anō ka tahuri ki te whakamāori. Nā, kei pōhēhē tātou kua mutu te taha rangahau i konei. E kō. Ka ngau te pene a te kaituhi, he rangahau tonu te mahi, he rangahau tonu. Ka mutu, i a ia e whakamāori ana i tēnā manu, i tēnā manu, kei wareware ia kia kaua e roa rawa ngā kōrero, kei pau hoki ētahi whārangi e rua, e toru noa iho ngā manu kua oti te whakamārama. Kia poto, kia mārama, kia hāngai. Kia kaua e mahue te tino o te manu ki waho, kia kaua anō hoki e ngaro i te mahi a te kupu.

E hoa mā. E rima rau kupu noa iho kua whakaaetia hei kōrero māku i ngā kōrero mō Te Mātāpuna. Kātahi tonu ka ngau te pene a te kaituhi kua pau tonu taku rima rau kupu. Hei aha koa, mō te putanga o He Muka ka whai mai i tēnei, whakaoti haere ai i ngā kōrero nei.

Te Puna Reo ki Parihaka

Nā Ruakere Hond

Tērā Matariki ka rewa i te pae, uraura ana ki te ata i Takitūtū, i Toroānui hoki i te marama nei. E whakaari mai ana ki te ata o Taranaki, o Pouākai, o Puke-te-Whiti, o Te Irirangi. Ko ōku tūhi ērā ki te pae maunga, hei pīnekitanga ki te papakāinga o Parihaka.

Ko Matariki rā anō te hua o te tau ki te tekau mā waru o Te Whiti o Rongomai, ki te tekau mā iwa o Tohu Kākahi. Tēnā koe e Te Taura Whiri i hua ake nei kia 'pokaina he puna' ki Taranaki. Pūea ake ko ngā kupu whakatau o te takiwā nei, he puna e kore nei e mimiti, ahakoa tukitukia e te poaka, mau tonu tōna mana, tōna mouri.

Ētia nei he puna wai ki ngā hiwi o Taranaki, auheke noa ki ōna take, ki ōna iwi rukuruku atu ai. I kōrerotia ki te minenga i Te Paepae o Te Raukura, ki te huinga i Te Mahi-Kūare, ā, āhuareka ana te tatū o te kaupapa whakaoranga reo ki te hunga kāinga.

Nā Te Miringa Hohaia te take nei i kōkiri, ā, tautokona ana e ngā kaikōrero i tūtū ake, he kupu whakahau hoki. Anei ētahi o ngā whakaaro i puta:

- Ehara i te mea, kotahi anahe te reo o Taranaki. He reo anō tō ngā takiwā, ā-kupu, ā-mita, ā-kōrero. Nō reira e tika ana kia kapohia he kōrero mai i ngā pito katoa o te rohe.
- Ahakoa ka timata atu te puna nei i Parihaka, e tika ana kia torotoro ki te rohe whānui, Mōkau ki Taipakē, āpiti atu i ngā peka ki te tonga.
- He wānanga tūturu tēnei mahi, nō reira me tū hei take wānanga. Kia kapohia ngā kōrero ā ngā pāhake, me hāngai ngā whakaaro kia purutia hei rauemi, kia whai wāhanga atu te hunga rangatahi.
- Hāunga ngā kupu e rangona whānuitia ana, ko ngā kupu e hiahiaitia ana anō ko ērā kāore i te tino kōrerotia. He kupu taketake, he kupu pūmau ērā

nō te reo o Taranaki. Me whai hoki i
ngā tuhinga tawhito, i te reo o mua.

He oti anō he kōrero wāwāhi ēnei, hei ngā tau
e heke mai nei te roanga atu o te hua o
Matariki. Kia tū ngā hui, kia torona ngā
pāhake, kia tirohia ngā tuhinga, kia kohia ngā
kōrero, koia e tutuki ai.

Ka noho te hanga o te puna reo, rāua tahi ko
te hanga o te puna roimata. Ko ngā mate e
ono ērā i kawea ki ngā rā nui nei. Arā anō
hoki ko te tuatoru o ngā puna, he puna
kōrero nā Te Pou Taki Kōrero i tā, nā Sean
Pōhau Ellison i kōhi. Ka mihi te kāinga ki te
Wharekura hou (64) mō Parihaka. Ka ahu
tauira atu te Wharekura ā Pōhau ki te
wharekura o te Puna Reo. Ka kikokiko i a ia
ngā kōrero mō Parihaka, ka kikokiko i a ia
ngā wawata mō Te Puna Reo ki ngā kōrero o
tana pukapuka, te reo o Taranaki.

Kāti, ka mihi ki a Rātū Tibble, koutou ko tō
tira o Te Pou Taki Kōrero i te aronga mai ki
ngā kōrero o Parihaka. Tēnā koe Pōhau
Ellison, ko tāu mahi nā he mata tuatahi ki te
puna reo. Te mutunga iho, tēnā koutou
Hāmi, Sharon, Karaitiana, tēnā koutou i te
taenga-ā-tinana mai, kia kitea koutou e te
kāinga, kia rongohoki koutou i te reo o te
kāinga e kawea ana i ngā rā tapu nei.

*“Pupū ake te puna roimata,
Pupū ake te puna kōrero,
E pupū ake ai te Puna Reo.”*

Te Puna Reo ki Ngāi Tahu

Nā Charisma Rangipunga

Nō tērā tau i whakatūria ai te Puna
Reo o Ngāi Tahu.

He tīmatanga hei whakatinana i ngā
tūmanako a Te Taura Whiri me te iwi
whānui, kia hangā he papakupu reo
Māori.

Ko Tāmāti Te Hau kei te Puna Reo,
hei kairangahau mō te papakupu.

Engari ko te kaupapa matua a te
Puna Reo ki Ngāi Tahu, ko te
whakatinana i ngā hiahia, i ngā
wawata, i ngā tūmanako o ia
Rūnanga Papatipu, o ia Rūnanga
Papatipu o te iwi whānui o Ngāi
Tahu, kia ora anō ai te reo Māori me

ōna tikanga i ō rātou kāinga.
I runga i tērā, ka tukua te karanga a
Ngāi Tahu,

*“Kotahi mano kāika,
kotahi mano wawata!”*

Hei pepeha, hei karakia hoki mā
Ngāi Tahu. Ā, ko te moemoeā hei te
tau rua mano, rua tekau mā rima,
(2025), kua kotahi mano ngā
whānau kōrero Māori o Ngāi Tahu!
Nā reira i tēnei wā ko te tino mahi a
te Puna Reo ki Ngāi Tahu, he kimi
ara, kia tutuki pai te wawata nei.

He maha ngā ara kei te whāia e te
Puna Reo i tēnei wā tonu. Kei te

*Ko Charisma Rangipunga me Tāmāti Te Hau i te
hui mō te Reo Māori.*

whakatū wānanga reo, kei te hanga
mahere rautaki, kei te rangahau i ngā
reo motuhake o te iwi. He mahi nui
kei mua i a mātou, te iwi o Ngāi
Tahu, ki te whakaora i te reo Māori ki
konei, engari mā te mahi tahi, mā te
whakaaro kotahi, mā ngā ara katoa,
ka taea, mē taea! Mā Ngāi Tahu anō
e pīkau, kia puāwai anō te reo o kui
mā, o koro mā.

He Whare Wānanga Reo Māori

Kōrero Whakamārama

I te tau 1988, i hua ake i a Timoti Kāretu me ngā kaiwhiri o Te Taura Whiri i te Reo Māori kia whakatūria he Whare Wānanga Reo Māori. Ko te whāinga kia noho mā ngā tohunga e whakangungu ngā Kaiwhakaako Reo Māori. Ā, me uru mai hoki ko ngā kaiwhakamāori, ngā kaipāhō, ngā kaipūrongo me ngā kaimātanga whakamahi i te reo i ō rātou wāhi mahi. Ko ētahi atu aronga hei whai mā te Whare Wānanga Reo, ko te tiaki kia kore e ngaro ngā mātauranga o te hunga matatau i a rātou e matemate atu nei.

I ngā tau tekau kua hipa, kua kitea kētia e Te Taura Whiri i te Reo Māori me Te Puni Kōkiri mā te whakatū kaupapa e rūmakihia ai te Reo Māori e pakari kē ake ai, e tau kē ake ai te hunga kōrero Māori.

I te marama o Whiringa-ā-nuku 2000, nā Te Taura Whiri i te Reo Māori i karanga kia hui tahi ngā whakahaere e arotahi ana ki te reo, ā, ka whakatūria he Komiti Whakahaere hei tiroiro i ngā āhuatanga whakatū Whare Wānanga Reo Māori. I whārikihia te kaupapa

nei hei taunakitanga, i te Hui Taumata Mātauranga i Tūrangi i a Hui-Tanguru 2001.

Te Whakarāpopototanga

Te Reo Māori - Ngā Take i Puta

- Kia pakari kē ake te Reo Māori
- Kia takoto mai ngā tawhā
- Me tautoko, me kōtuitui atu ki ngā kaupapa Reo Māori.

Ko te Whakatinana

- He tautoko tonu i ngā kaupapa Reo Māori
- He paihere atu ki ngā Ratonga Reo Māori
- He whakatū Whare Wānanga Reo Māori me ōna tohunga.

He Whare Wānanga Reo Māori

- Hei hiki i te kōunga o te Reo Māori e whakamahia ana:
 - e ngā kaiwhakaako
 - i ngā wāhi katoa
- Hei tautoko i te 'whakawhiti i te Reo mai i ngā pākeke'
- Hei tautoko i ngā kaupapa whakaora i te Reo Māori.

Ngā Kiritaki Mō Te Whare Wānanga Reo

- Ko ngā Kaiwhakaako, ngā Māori i

tipu mai i te reo, ngā mātua, ngā kaiwhakamāori, ngā kaimahi kāwanatanga, ngā kaimātanga, ngā umanga, me ngā puna reo.

Ngā Hua

- Kia rangona te matū, te ngako o te Reo
- Kia eke te Reo Māori e whakaakohia ana ki ōna taumata.
- He waihanga kaupapa Reo Māori tōtika.

He Aha Kua Tau?

- Kua tū te Komiti Whakahaere
- Kua oti te rangahau whakataki
- E haere ana ngā hui kōrerorero.

Hei Whakatutuki

- Me whakamātau he akoranga whakangungu
- Mahia te mahi
- Kia mahi ngātahi ngā Ratonga Reo Māori katoa
- Ko te whakatū i Te Whare Wānanga Reo Māori.

Menā e hiahia whakauru mai ana koe ki tēnei kaupapa, kia uru mai rānei ōu whakaaro, e-mēra mai ki

tereo@tetaurawhiri.govt.nz me āu kōrero me tāu e-mēra.

He Kohinga

He tuhinga mō Matariki 2001

“Tēnā rā ko koutou e te iwi, arā ngā kanohi pānuī mai, otirā ia ngā kanohi o rātou mā. Ka mihi me he kai kōhau au ki ngā uri o paheke, ki ngā aituā o te wā e turuturu iho ai a roimata, e tangi tonu ai ōna tangi. Kātī rā i kō. Kua ea. Kia ora mai e tātou mā. Tēnei ka mihi noa ki a koutou e whakapau kaha tonu ana i ngā ākinga mai o te wā kia tau anō ai te reo Māori hei huia kaimanawa mō te iwi: huia, huia, huihuia mai tātou.”

*Tēnei au te whakaeke nei
i ngā ia o Tāwhiri kia kawē i ahau
ki tua o te pae Atua
Whakarehurehu ana taku piki
ki ngā rangitūhāhā
(nā Moana Maniapoto)*

Ka tukua ā whakaaro kia rere noa ki te wā i tū ai te hui whakanui i a Matariki. Kāhore ia nei koia ko te pītatanga rawa mai o ōna mataāhua katoa. Rawe katoa ki a au te hui, te reka hoki o ngā kōrero me te honohono tāngata. E mea ana au, anō nei he tēpu ka horaina ki ā te rangatira kai, he hākari ka ranea ki te kupu, mei kore e hiakai tonu ana te iwi ki āna kai.

Ka tae ake au ki te tautohetohe i Te Papa Tongarewa, ka pupū ake nei te aroha ki te rangatahi i ngaungau atu ai rātou i te pae o kōrero. Ū, me te pai o te tū! Ka tau kē!

Mō te taha ki a rātou ki ngā ākonga o ngā wharekura, maringi noa mai ngā kupu i ō rātou māngai! He māmā noa

te rangona o te tangatanga o te kōrero, kua noho tangata whenua kē te reo ki a rātou. Nā tēnā i pai katoa ai te wāhi kōrero ki a rātou. I whiua ko te kupu, i tohea te tohe, i koa katoa atu ai te marea.

Ka oti te taha ki ngā taiohi kātahi ka tahuri ki tētahi reanga rangatahi anō, ki a rātou kua mātau kē ki ā te rangatira kai! Arā, i mōhio pū ki te kaupapa kōrero: 'Me moe Māori'. Āe mārika e hoa mā, te hari hoki mōku anō, i reira hoki au mō ngā whakakatakata o te pō. Ka tū mai a te Hurihana Wirikoka ka tāwaia e ia te tangata moe Pākehā. Tērā tērā.

Ka tū mai a Te Rangihau Gilbert me tana whakautu "He aha te mate o te parakitihi noa iho?"

He aha te whakatau e te iwi -
 Kei a koe anō te tikanga.
 E rua ngā huarahi -
 He aha te whakatau e te iwi
 Mā wai rā e hoe te waka ...
 (nā Ruia me Rānea Āperahama)

I waimarie hoki au i taku taenga ki te
 wāhi whaiwhai kōrero "Uia Ngā
 Whetū". I reira ka tūtū mai ngā puna
 o te kī, ngā whītiki o te kī whakatau
 whakaaro.

I riro nā Tīmoti Kāretu te waka o
 kōrero i whakatere. I hihiri ai tōku

ngākau i te pai me te mārama o te reo
 tangata mai i tērā pito ki tērā koko.
 Me taku mōhio, te hunga katoa i
 karapinepine mai, i tōtōia mai i
 runga i te aroha ki te reo.

He hōhonu ngā take i whakaputaina,
 engari i kitea e anga whakamua tonu
 ana te iwi. Kia mataara tātou he
 maha noa atu ngā whāinga hei kōkiri
 tonu mā tātou. Hei tā Tīmoti, ko te
 mea nui pea, kia aro nui mai, kia
 aropiri tahi mai tātou te ao Māori ki
 tō tātou reo. Nā reira, tino tika āna
 tohutohu:

"Ko te reo Māori,
 me kōrero, me pānui, me tuhi ...
 i ngā wā katoa."

Arā ko Matariki. Tēnā koe. Te ahunga
 mai o tēnei huihuinga tāngata. I tatū
 noa tāu kaupapa. E whakapono
 tūturu ana au kua tae kē mai te wā e
 whai mana anō ai mātou i a koe. He
 tohu rangatiratanga, he mana Māori,
 koia katoa ka oti i roto i a koe.

Hari Huritau Māori ki a tātou!

NĀ TAINUI STEPHENS

Ko Hinurewa Poutū mā e waiata ana i te mutunga o tana wāhanga i te hui mō te Reo Māori i Te Papa.

“Kāre he utu mō te kōrero, engari mō te wero o te tao.”

Nā Kōtuku Tibble

E ai ki ngā kōrero, ko tēnei kaupapa ko te taukumekume, he rite tonu ki te pakanga. Ka naomia atu tō taiaha hei patu i te hoariri, ka whakaarahia te arero - wero atu, wero mai!

E hika mā, i pērā tonu te whiua o te kupu i waenganui i ngā rōpū taukumekume i ngā wiki tata kua hipa. Tutū ana te puehu i te Papa Tongarewa, tū whakapehapeha ana te hunga taiohi me te rangatahi - ki te aha? Ki te whakaputa i ō rātou whakaaro mō ngā take e rua i takoto ai hei tautohe mā rātou.

“E tika ana kia mau kirituhi a Robbie Williams.”

Koinei te kaupapa tuatahi hei whiriwhiri mā ngā rōpū taiohi. Me kī, ko te taumata tēnei o ngā wharekura pērā i a Rākaumanga, i a Ruamatā, i a Rūātoki, me ērā atu o

ngā kura. Hei tā te rōpū whakaae, kāre he raruraru! Mau ana a Robbie Williams i tana kirituhi hei mīharotanga hei tirohanga mā te tini me te mano huri noa i te ao.

Nā tētahi anō i taki te whakapapa mai i a Wiremu Wiremu ki a Robbie, me te aha? Me te kī ake anō kua moe wahine Māori kē ia i runga anō i tōna mōhio ki te whanaungatanga. Otirā mōhio pū ana te Māori ahakoa he aha te momo wero he karo anō tōna!

Ka whakautua ēnei whakapae e te rōpū whakahē. Ka tikina atu ngā pūrākau o mua hei tauira. Ko Mataora rāua ko Uetonga ērā, nā rāua, ka puta mai tēnei taonga te tā moko ki ngā mātua tūpuna.

Hei tā Hinurewa Poutū, he poroheahea noa iho, he poka tikanga ngā mahi a Robbie Williams. He

tangata pūremu, he whakahihī, he taurekareka. E kī rā, māna te moko ka rongonuihia!!

Kāre anō te puehu kia tau ka tīmata te taukumekume tuarua.

“Me moe te tāne Māori i te wahine Māori.”

Tū ake ana a Julian Wilcox o Te Karere, he tauparapara tāna hei wāhi i ngā kōrero a te rōpū whakaae. Kātahi ka kōrero whakapapa mō te whakamoenga ō tōna kuia ki tōna koroua o te Taitokerau.

Noho iho ana, kua tū ko Quinton Hita o te hōtaka rangatahi “Nōku te wā.” Hei tāna, waiho mā te ngākau anō e whakatau ko wai te wahine tika hei moetahi māna, Pākehā mai, Māori mai! Tū atu, ko Ruiha Rūwhiu o te Wānanga o Raukawa, ka takoto i

Ko ngā māngai tautohetohe ki mua ko te hāpai ō ki muri.

Te Kura Reo mō ngā Wharekura ki Hopuhopu

Nā Q

tāna wero ki a "Q" pēnei nā, "Ko tō mate e hoa kāre anō koe kia eke ki tōku taumata!" Mate ana te minenga i te katakata i te pārekareka o ngā kōrero. Kātahi ka tū mai ko Te Rangihau Gilbert o te pikitia "Te Tangata Whai Rawa o Wēneti."

Ko tana wero ki te katoa, "E hoa mā he aha te hē o te parakitihi"? E hika mā i te mutunga o ngā taukumekume, whakaae katoa ana te whakaminenga, pakeke mai, tamariki mai, nō te Reo Māori te wikitōria!!!

Harakoa ana tō mātou kuia a Miria Simpson i tōna mōhio kei te pakari tonu te reo i waenganui i te hunga rangatahi Māori.

Kāti kua moe ngā patu me ngā taiaha mō tēnei tau, ā tērā tau ka maranga ake anō te hunga taukumekume.

I tērā marama ka haere au ki Hopuhopu ki te kura whakapakari reo a Te Taura Whiri. He mea tonu mai au e te kaiwhakahaere, e Wiha Te Raki Hāwea kia haere atu ki te hui nei ki te kōrero ki ngā tamariki.

Heoi, tangi mai ana te waea, tahi anō au ka mahara ake, i wareware au ki te pātai atu pēnā he aha rānei he kōrero māku inā tae atu.

Ka pēnei au, e kore e kore, ko aku mahi i runga i te pouaka whakaata, nā te mea, koia anō tērā ko aku kōrero ki te iwi, ahakoa au haere ki hea o te motu nei, nō reira hore he take e whakarite kōrero ai! Kia tae atu, tū noa atu ka kōrero.

Ka tatū taku ngākau i runga i tērā whakaaro. Heoi, kei taku taenga atu, te tini o te tamariki, te tini o te kaiako, te kotahi o Q, auē taukiri!!!

Kei te tūnga atu ki te kōrero...anō nei, mai-mai-mai kātahi anō au ka tū ki te kōrero! Heoi anō, kia kite ai koe i te koretake.

Kia ahatia, kātahi ka poka kē aku kōrero i aku mahi pouaka whakaata, ka kotiti kē ki ētahi aha kē ake rānei!

Nō muri mai, waimarie rawa atu au i ngā tamariki o te kura nei. He whakangahau te mahi.

Ka wehewehea rātou e te nanakia nei e Tipi Wehipeihana, e ono pea tauira ki ia wehenga. Ko tā rātou mahi, he whakaari whakakata.

Nā Tipi anō ngā kaupapa. Ka haere tērā rōpū, tērā rōpū ki tōna kokonga mahi ai. Ka roa, ka karangahia ngā rōpū kia hoki mai, ka ki puru anō te hōro, tatari ana mātou kia tīmata.

Kātahi ka tīmata, āe! Matemate ana mātou te hunga mātakitaki i te katanga, i te rawe! He rawe hoki!!

Ehara i ngā rawe noa iho nei!!! Ko te mōhio ai o ngā tamariki rā ki te whakangahau, e kore e taea te kōrero. Ko te whakaari rawe rawa ki a au, ko te haka a ngā taitamatāne hautupua o Rākaumanga. Ka karanga te kaea:

'Kuri mā, kia rite!'
(Kātahi ka auau mai ana kuri)
'Whakatuturi ki raro.'

Ehara mai tētahi āhua! Rawe katoa atu ana au! E tātou mā, mā te pēnei ka tino ora rawa mai te reo.

Mā te hāngai kē ake o te kōrero ki te ao e mōhio ana koe; te kaha kē ake o tō hiahia atu.

He mihi nui ki ērā tamariki i whakakuri rawa nei i a rātou anō hei kata, hei rawe mā mātou - kia ora rawa atu koutou!

Kātahi ko ngā kaiako; ko tā rātou kaupapa, ko ngā 'Telly Tubbies.'

Whakaarohia - ko Tainui Stephens mā, e hūkeke haere ana i te atamira, kei ngā hope ngā ringaringa e mau ana, ka hītekiteki haere me te ngawingawī haere.

Mutu atu, ko mātou kē ngā mea e ngawingawī ana i te ngahau. Ka mihi hoki ki a rātou e aroha nei ki te tamariki, ki te reo hoki kia ora tonu.

Kotahi anō kaiako kāhore i reira i taua pō. I rongo au, nō taua pō nei anō kātahi anō ia ka wehe atu, he take, he mahi anō āna. Ko wai? Ko wai atu hoki, ko Timoti!

E kore e kore he tino take te take, engari, menā i hou ia ki te tīma o ngā kaiako hei Telly Tubby, kua kore rātou e hinga i ngā tauira.

Nō reira, ā tērā atu kura, Wiha mā, kua takoto te mānuka. Hei a Timoti hei Lala. Hei konā!

Ko ngā Waka o Ngāti Porou

Nā Waho Tibble

Nō ngā rā o te 23 ki te 27 o Hūrae (Hōngongoi) 2001 i tū ai tētahi hui wānanga a Ngāti Porou ki te Whare Wānanga o Waikato. Nā te Taura Here o Ngāti Porou ki Kirikiriroa i whakahaere, ko te tokomaha o rātau he ākongā he rangatahi kei tērā whare wānanga. Ko ō rātau pākeke ko Tāmāti rāua ko Tilly Reedy me Waldo Houia. I haere atu ēnei o mātau o Pōneke nei ki te āwhina, ki te tautoko, awau, a Wi Kuki Kaa, a Katete Tāngaere me tana hoa me June, me taku taina a Te Rātū.

I te ata o te Mane ko te pōhiri a Tainui ki a mātau i runga i te marae o te whare wānanga. He mahi nā rātau pēnei nā, ka tono te whare wānanga ki ngā iwi kia haere atu ki reira ki te wānanga i ā rātau kōrero mō rātau anō, ia tau he iwi kē. Ko te iwi tuatahi ko Tainui, i te tau i muri mai ko Te Arawa, i tērā tau ko Mātaatua, i tēnei tau ko mātau. I whakaarotia e Tāmāti mā ko ngā waka o Ngāti Porou te kaupapa hei whāinga mā mātau.

Ko ngā pakeke i haere mai i te wā kāinga ko tō mātau kuia ko Mate Kaiwai me ana tungāne me Āpirana Mahuika rāua ko Koro Dewes. I reira anō hoki a Kāterina Mataira, kua roa kē e whakaako ana i reira, me Piripi Aspinall kei Tuhikaramea e noho ana i tēnei wā. I tae ake a Te Whaimutu Dewes ki te kōrero mō ngā ika me te kerēme a Ngāti Porou ki te Taraipūnara o Waitangi. I moe mātau i te marae o te whare wānanga, he whare kī tonu.

I tīmata tonu mai ngā kōrero i a Nukutaimemeha, te waka o Māui nāna nei i hī ake a Niu Tirenī. E iri mai nā tana waka i te tihi o Hikurangi maunga, kia whakatau ake a Te Aotaki ki a Tūwhakairiora i tana haerenga mai me tana rau kotahi i roto i Te Whakatōhea, “E, haere mai ki a au ki a Hikurangi maunga e tauria ana e te huka.” I kōrerotia tērā kōrero i roto o Wharekahika. He rau tau pea i muri mai, ko Te Kani-a-Takirau e

Ko ngā kuia mōrehu, ko Roka Pāora o Te Whānau Apantū rāua ko Mate Kaiwai o Ngāti Porou te tamahine a Āpirana Ngata, e whakarongo atu ana ki ngā kōrero Mana Wahine o Ngāti Porou, arā 'Ko ngā kōpara o Rongomaitāpui.'

whakautu ana i te tono ko ia hei kīngi, “Ko tōku rangatiratanga nō te pō mai; ehara taku maunga a Hikurangi i te maunga haere.” Ka whai ko ngā uri o muri nei ki tēnei nā,

*“Ko Hikurangi te maunga,
Ko Waiapu te awa,
Ko Ngāti Porou te iwi.”*

I te ūnga mai o ngā waka e mōhiotia nei ko te Heke mai i Hawaiki, ngā waka e whitu rānei e hia rānei, kua roa kē ngā uri o Māui e noho ana i te rohe o Ngāti Porou. Nō muri i a Māui, ko te Uri o Toi, ko Ngā Ruawaipū, ko Ngāti Uepōhatu. Ka whai mai ko Nukutere waka, ko te Whironui tangata, ko tana tamahine

ko Huturangi. Ka kōrero a Te Kapunga Matemoana, ko Ruakapanga i rere mai i te rangi, ko Paikea i kau mai i raro i ngā kare o te wai he tohorā hoki – ko ēnā waka anō ēnā. I kōrerotia o mātau hekenga mai i a Horouta, i a Tākitimu, i a Mātaatua.

He nui ngā kōrero. I whakaaratia ake e Tāmāti mā te oriori ā Hinekitawhiti, “Kia tapu koe nā Tuariki, Kia tapu hoki koe nā Porouhorea...” Kua roa tonu te wā kāore i te waiatatia i te wā kāinga. Nā ērā karangatanga o mātau nā te Whānau a Te Aotāwarirangi i Tokomaru. Kei roto hoki i ngā whakamārama mō taua oriori e kōrero ana a Āpirana Ngata mō tērā huarahi nui o Ngāti Porou me te Whānau a Apanui ki runga ki tērā waka ki a Mātaatua. Te tukunga mai e Te Whakatōhea ngā toki pounamu me te tautau mōtoi i te taha o te wahine, i a Ūhengaparāoa ki a Tamahinengaro, i te ngakinga mate mō Uekahikatea. (Tirohia te whakapapa).

Ka moea ngā wāhine nei e Tūmoanakōtore. Nā te tuakana nā Rūtanga ko Hinemahuru - ka moe i a Apanui Waipapa, ka puta ko Te Whānau a Apanui. Nā te taina, nā Rongomaitauarau, ko Ngātihau i a Te Ataakura, ka puta ko Tūwhakairiora, tētahi o ngā tipuna rongonui o Ngāti Porou.

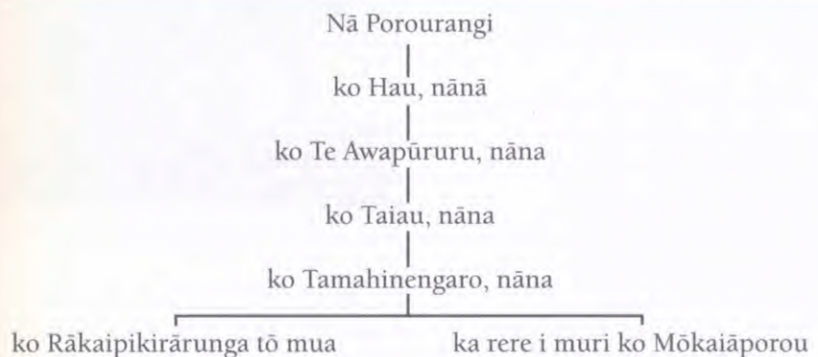
Ko te Tāite te pō whakamutunga, me tā mātau hākari. Ko Te Arikiniui a Te Atairangikaahu tā mātau manuhiri. I oti pai tā mātau hui. Ko tētahi mea whakamāharo i kite au e whakahaeretia ana, he mautaringa i hoatu ki ngā mea kore matatau ki te reo – kotahi tonu hoki te reo o te hui i te wiki mō te reo – kotahi tāra te utu mō ia kupu Pākehā e puta ana – ko Waldo i te whakamārama i ngā kōrero i roto i te reo Pākehā, kia rongonui ngā mea whai mautaringa. Kua tohua ngā kōrero katoa i runga ataata, ātahirā e rongonui ai tātau kei whea e puritia ana e whiwhi ai te

hunga e hiahia ana kia rongonui i aua kōrero. He nui ngā kōrero mō tērā hui tino whakamāharo. Ko ēnei pitopito ēnei e tuhia nei.

E amuamu ana ētahi kāore i tika kia kawea ngā whakapapa me ngā kōrero o Ngāti Porou ki waho i ōna rohe. Kei te hē rātau. Kua puta noa atu ā tātau whakapapa me ā tātau kōrero ki waho i te rohe, he aha te aha, kei roto i ngā nūpepa Māori i tuhia i te rautau tekau mā waru.

E rua ngā hui whakapapa kua tū i te Ūpoko o te Ika, kua tae ki te wā kia whakahaeretia anō tētahi. Kotahi te pō i pau ki te kōrero mō te reo ake o Ngāti Porou. Ko te tohe nui me pēhea e mau ai te reo – e rima noa ngā kura kaupapa Māori o Ngāti Porou, 15 kāore i whakaae!!! Me aha tātau? Ko te tokoiti noa iho kei te whai i te reo, huri noa i te motu, ko te tokomaha kua Pākehā noa atu.

Me aha tātau? Me aha tātau? Me aha tātau?

Ka moe a Rākaipikirārunga i a Ūhengaparāoa,

ka puta ko Rūtanga, he wahine.

Ka mate a Rākaipikirārunga, ka moea te pouaru –

a Ūhengaparāoa, e Mōkaiāporou

ka puta, he wahine anō ko Rongomaitauarau.

Ko ngā kōpara o Rongomaitāpui e pakiri ana i te kōrero māna wahine o Ngāti Porou. (Mai i te taha mau) Ko Roka Pāora, ko Mate Kaiwai, ko Tēpora Kupenga, ko Francis Rangihuna, ko Aroha Paenga.

‘Te Piupiu me te Tūtū’

Nā Lillie White

*“He manotau hou, he paratanga
huarahi hou, he whakakitenga hou.
Tēnei te whakakotahitia nei e ngā toi
ukiuki o te ao Pākehā me te ao Māori,
i runga i te atamira kotahi,
hei umeretanga, hei oranga ngākau
mō te katoa o te motu...”*

Nā Kāretu. T 2001.

Ko wai ka mōhio, ātahirā ka
mahitahi te kapa haka me te hiteki!

Anei e whai ake nei he kohikohinga
kōrero mō te whakaari i haruru ki te
whenua i ngā marama o Pipiri me
Hōngongoi, ruamano-mā-tahi.

I te ahiahi o te whitu o Pipiri ka tū te
pōwhiri ki te kapa rongonui o te
motu, ki Te Mātārae i Ōrehu me Te
Rōpū Hiteki o Aotearoa ki te
whāriki tapu o Pipitea. Ko tēnei te
wā whakanui i ngā kākano
māreikura me ngā kākano
whatukura o te *Hunga Piupiu me te
Hunga Tūtū!* Koia nei te timatanga o
te honohono o ēnei mokopuna i ā
rātou taonga ātaahua, hei
kōrerorero, hei mātakitaki, hei
rekarekatanga mā te motu.

Kātahi te kaupapa ārikarika. Ahakoa
te rerekē o te hunga haka me ōna
hōhonutanga ki ngā kanikani a te
hunga hiteki, āhua rite tonu te pīoioi
a te tira, te piu o te tinana, te tau
atatū! Koia nei ngā toi ukiuki a rātou
mā.

Parahutihuti ana te haere i te pō
tuatahi o ngā pō e rima o te wā rere
o te whakaari ki Te Whanganui-a-
Tara. Tutū ana te puehu! Ka heria te
tira ki te nuku o te whenua.

I timata atu i Te Whanganui-a-Tara,
ka puta ki Te Papaioea, ki te rohe o
Ngāti Rangitāne. Ahakoa kei te
whakarite ngā piupiu me ngā tūtū
mō te whakaari, ka kohaina e rātou
he āwhina ki ngā kura kaupapa
Māori o Te Papaioea - te kanikani, te
haka. Koia nei ngā āhuatanga ka
whiwhi hua, arā, mōhio tonu tātou
me poipoi ngā mokopuna kia tipu.

Ko ngā tūtū me ngā piupiu e hiteki ana ki runga i te atamira.

Ka rawe te pōwhiri ki te tira. Ko
Tūpito Maruera tērā. E rua ngā pō ki
reira, ka whakatika ki Heretaunga, ki
te rohe o Ngāti Kahungunu.

Te mahana o te āwhina me te tautoko
a Kahurangi - ko Tama Huata tērā. E
rua anō ngā pō ki Heretaunga. Ka
kaha ake te whakaari o Ihi freNZy. I
tokomauritia te hunga mātakitaki i
ngā mahi miharo a te tira. Me te mea
nei kei te hanga te tira i tōna ake
whakapapa nō te mea kāore anō kia
mahia tahitia ēnei mahi i mua i te
tangata, arā, te haka me te hiteki - te
piupiu me te tūtū. Āiani pea ko tēnei
tētahi huarahi hei whakaaro mā ngā
kapa kei te whai mai. Titiro ki waho o
te Pouaka.

Ka mutu ngā pō whakaari ki
Heretaunga ka neke te tira ki Tāmaki-
makau-rau. Ka mau te wehi o te
atamira o Aotearoa ki Tāmaki-makau-
rau! Te ātaahua hoki o te whare
whakaari. I reira te tini me te mano.
Ko Kamera Raharaha tērā. I tēnei pō
ka hono te hunga haka me te hunga
hiteki. Ko tēnei te pō ka haka ngātahi
te tira. Ka kitea te hiahia, te pīrangī o
te hiteki ki te mahi i ngā taonga toi
ukiuki a ngā Tipuna Māori. Āe

mārika. Ahakoa kei te tāone, he rite
tonu ngā urupaenga me ngā
whakaaro o ngā hunga mātakitaki i te
piupiu me te tūtū. Ka kaha kē atu te
kaingākau o ngā iwi kia kite rātou i
tēnei tūmomo toi ukiuki.

Ka tae atu te tira ki te rohe manaaki o
Tainui, ki te tāone nui o Kirikiriroa -
kāore i rerekē atu ngā whakaaro mō
te piupiu me te tūtū i tēnei wā
kāinga.

Kotahi noa iho te pō whakaari ki
Kirikiriroa engari ki tōku rongo i te
whare whakaari, i hiahiaitia he pō
anō. Te ātaahua o te whāriki tautoko
pōwhiri a te waka tangata o Tainui!
Ka rere te mauri, te mana, te ihi, te
wehi, te tapu. Ka tau te tira ki te
tūrangawaewae o Te Arikiniui. Ki
reira whakangā ai. Ko te pōtae o
Hōhepa Harawira tērā.

Kāore i roa ka hoki ngā mokopuna o
Te Arawa ki te puna whakaara, ki tō
rātou kāinga tupu, ki te mātapuna, ki
te pū harakeke, kia mirimirihia e ō
rātou tipuna kūia, koroua, whānau,
hapū, iwi. I pōwhiritia rātou ki tō
rātou Whare Tipuna, ki a Rākeiao. Ka
kitea te whakahī o ngā kūia, koroua,

ngā pākeke, me ngā tamariki mokopuna. Ka hū hoki te mana, te wehi, te ihi! Ka kaha kē atu te pōwhiri ki te hunga kiritea. Kia tau rā ngā rōpū katoa! Kia tau hoki te wairua, te hinengaro, me te tinana o te tira - Māori, Pākehā mai!

I te huihuinga o Te Arawa whānui i te pō tuatahi, maru ana te papa i te tangata. He waimarie he kaitā te whare whakaari o Rotorua. He ātaahua rawa atu ngā whakaritenga mō taua pō, ā, tae rā anō ki te pō whakamutunga. I puta katoa mai a Te Arawa whānui tonu ki te whakatau, ki te pakipaki; ka miharo ki ā rātou mokopuna. I tae ā-kanohi atu hoki o Te Tai Rāwhiti, me o Mātaatua ki te tautoko i te kaupapa.

He hōnore nui i hoatungia he wāhanga paku nei ki ētahi o ngā rahi o Te Arawa - ki a Manuhua, Te Pihopa me Tā Mōrihana. E toru ngā pō ki Rotorua. I puta mai te tini me te mano. Ko Horowaewae tērā.

E rima ngā rangi whakangā i mua i tō rātou wehenga atu ki Te Wai Pounamu. Ka tau atu te tira ki Ōtepoti. Ka haere tonu ngā mahi a tō tātou tangata o Te Manatū Taonga. Kāore he raruraru ki a ia ki te whakarite pōwhiri mō ngā pō whakatuwhera katoa i ngā tāone i haere ai te piupiu me te tūtū.

E kore ngā mihi e mutu. Ko koe tērā Te Wikaira. Ka haere rā ngā mihi ki ngā Koroua Pōhatu e whakarārangi ana, e mau ana i ō rātou pōtae hukapapa.

Ka pōwhiritia te tira ki te Marae o Otakou, te marae e piritata ana ki te whenua tipu o te Toroa. He miharo tēnei ki te tira. He roa kē ngā kōrero mō ngā manu nei nā te mea kātahi anō te nuinga o rātou ka kite i tērā manu rangatira. Ka rongo te kaituhi i te mahana o te pōwhiri a ngā iwi o Te Waka Tapu o Māui. Tēnā koe Hinetū, o te Rohe Te Puka a Māui, ko koe rā tēnā.

E rua noa iho ngā pō whakaari ki Ōtepoti. Kāore i rerekē atu i te whakaari ki te Ika a Māui. Ōrite te rekareka, ahakoa i rangona, i kitea ki hea.

Ka rawe kē te whakarongo me te mātakitaki i ngā hunga e huihui ana, e katakata ana, e kōrero ana mō te piupiu me te tūtū. Ka aroha hoki, nō te mea pūmau te hono o ngā rōpū o te piupiu me te tūtū. Kua ako tahi, kua mahi tahi, kua noho whānau tahi. Kāore i kō atu. Me heke rā ngā roimata, ka tika. I mutu mai a 'Ihi freNZy' ki Ōtautahi. I kaha te pakopakō, te hihī, me te haruru i te pō whakamutunga. Kāore hoki te hunga mātakitaki i pīrangi ki te poroporoaki, ki te kati hoki i ngā tatau. Kāore e mutu ngā mihi ki a Waitaha, te rohe o Tihī. Tēnā koe e Mara.

Kua mutu ngā kōrero i konei. Ko te manako kei te ora, kei te ora, kei te ora.

‘Tēnei Tira Hou...’

Nā Kiwa Hammond

I te pō whakanui i Te Wiki o Te Reo Māori maha kē ngā kaupapa i whakatakotoria ki mua i te aroaro o te iwi hei whakatairanga ake i tō tātou reo rangatira. Heoi anō, arā tētahi kaupapa i ngākau nuitia ai e tētahi hunga iti i tae ki reira. Ko te hunga e kōrerotia nei i tohua e Te Taura Whiri kua eke ki te taumata e tika ana mō te mahi whakamāori reo-ā-tuhi, ā-waha hoki, whakawhiwhia ana ki ā rātou tohu.

E ai ki Te Taura Whiri, mā te whiwhi i te Tohu Tāunga i te Matatau ki te Reo Māori e āhei ai te tangata ki te whakamāori i ngā kōrero kei roto i te maha noa atu o ngā pūrongo tōrangapū me ngā tuhinga pēnei. Ka āhei hoki te kaupuri tohu pēnei ki te tū hei kaiwhakamāori reo-ā-waha i ngā kōti o te motu. Tokowhitu ngā tāngata i whakatauria e Te Taura Whiri kua tae ki taua taumata o te reo.

Ahakoa kua tae mātau ki te paerewa e kiia ai koinei te taumata tika kia whiwhi tohu pēnei, ka areare tonu aku taringa ki ngā tohutohu a te pou o Te Taura Whiri, a Miria Simpson. E ai ki tāna, ahakoa te teitei o te tohu ka riro i te tangata, me kaha tonu ia ki te whakaharatau kia tino waia ki tēnei mahi.

Ā, me tino matatau te kaiwhakamāori ki ngā reo e rua, arā, me mātua mōhio te kaiwhakamāori ki ngā whakanikotanga o te kupu me ngā whakanakotanga o te kōrero o te reo Māori me te reo Pākehā - ā-tuhi nei, ā-waha nei hoki. Āe mārika!

Kāti rā. Tēnei mātau ko te hunga whiwhi Tohu Tāunga i te Matatau ki te Reo Māori e mihi atu nei ki Te Taura Whiri i whai whakaaro ai ki te whakahaere hui whakangungu hei whakarite i a mātau mō ngā whakamātautau.

Ko Kiwa Hammond me tana Tāunga Tohu hou, (mai te taha mau), ko Te Awanuiārangi Black, ko Hinerangi Edwards me tā rāua ko Kiwa pēpi.

Otirā me whakaaro hoki te tira hou nei ki te hunga kua takahi kē i tēnei ara, ka tika. Kei te ao wairua ētahi - ko te akaaka o te rangi ki a rātou; kei te ao kikokiko nei tonu ētahi - ko te akaaka o te whenua ki a tātau. Nō reira, tēnei māua ko ngākau e mihi atu nei ki te iti ki te rahi. Tēnā koutou, tēnā koutou, tēnā tātau katoa.

Maramataka

- ▼ **Te Hui Taumata Mātauranga**
10-11 Whiringa-ā-rangi - ki Taupō
Ki te hiahia whakamārama koe,
e-mēra atu ki a
Mahlon Nepia
Tuwharetoa Trust Board
tuwharetoa@xtra.co.nz
- ▼ **Te Hui Whakarite Mahere Reo mā
ngā Tari Kāwanatanga**
14 Whiringa-ā-rangi - ki
Te Whanga-nui-a-Tara
Hei āwhina i ngā tari kāwanatanga
ki te whakamana i te reo Māori. Ki
te hiahia koe ki ētahi whakamārama,
waea mai ki a Sharon Armstrong i te
tari o Te Taura Whiri i te Reo Māori
04 471 6732
mahere@tetaurawhiri.govt.nz

- ▼ **Te Kura Whakapakari Reo a
Te Taura Whiri**
13-18 Kohitātea 2002 ki Waimārama
Mō ētahi atu whakamārama, waea
mai ki Te Taura Whiri
Waea 04 471 0244
Waea Whakaahua 04 471 2768
tereo@tetaurawhiri.govt.nz
www.tetaurawhiri.govt.nz
- ▼ **Te Whakataetae Kapahaka ki
Tāmaki Makau-rau**
21-24 Huitanguru 2002
www.atmpas.org.nz

Kupu hou - Ngā Whenua o te Ao

Azerbaijan	Atepaihānia	Gabon	Kāpona
Bhutan	Putāna	Guinea Bissau	Kīni Pihō
Cape Verde	Te Kūrae Matomato	Liechtenstein	Rikeneteina
Central African Republic	Te Puku o Āwherika	Lithuania	Rituānia
Comoros	Komoro	Madagascar	Marakāhia
Congo	Kōngo	Mauritania	Mauritānia
Cote d'Ivoire	Te Tai Rei	Monaco	Manako
Czech Republic	Te Whenua Tīeke	Palau	Pārau
Djibouti	Tipūti	Republic of Moldova	Te Whenua o Morotawa
Dominican Republic	Te Whenua Tominika	San Marino	Hato Marino
El Salvador	Te Whakaora	Sao Tome and Principe	Hato Tāmaki me Pirinihi
Equatorial Guinea	Kīni Ekuatoria	Suriname	Hurināme
Eritrea	Eritēria	United Arab Emirates	Te Kotahitanga o ngā Whenua Ārapi
European Community	Te Kotahitanga o Ūropi		

Pukatono mō ngā rauemi a Te Taura Whiri

Anei he rārangi o ngā rauemi kāore he utu a Te Taura Whiri:

- ___ x Ngā Ratonga Whakamāori (Language Services, brochure)
- ___ x (Using Māori in the home), e toru ngā pukapuka iti
- ___ x (A Guide for Iwi and Hapū to the Preparation of Long-term Māori Language Development Plans)
- ___ x (Promoting Positive Attitudes to the Māori Language in the Classroom)
- ___ x Ka Rawe Te Reo (Pānui whakaahua)
- ___ x Ko te Whānau
- ___ x He Muka

Ingoa: _____
Kainga noho: _____
Waea: () _____

He Putanga nā Te Taura Whiri i te Reo Māori
www.tetaurawhiri.govt.nz

Pouaka Poutāpeta 411, Te Whanga-nui-a-Tara
Papa 14, Investment Centre II, Te Ara o Ballance,
Te Whanga-nui-a-Tara
Waea: 64 4 471 0244
Waea-whakaahua: 64 4 471 2768
tereo@tetaurawhiri.govt.nz